

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Quæstio quinta. Vtrum Deus agat immediatè in omni actione creaturæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

non ens sibi correspondens, sic maior est distantia dei a non deo, vel totius entis a toto non ente, q̄ fit huius entis puta lapidis a non ente sibi correspondente.

30 Per idem apparet ad secundam confirmationem eiusdem minoris, scilicet q̄ non est eadem distantia inter omnia contradictoria, quia maior est distantia inter deum & non deum, & inter totum ens & nihil, quam fit inter aliquid quod ens creatum & nihil sibi correspondens.

31 Ad tertium dicendum est quod inter ens & nihil nulla est proportio, quia alterum est positivum & alterum purè negativum, & positivum ad non positivum nulla est proportio. Similiter nulla est proportio distantiae quae est inter duo entia creata ad distantiam si qua fit inter ens creatum & nihil, non propter infinitatem alicuius earum, sed quia una est positiva & inter extrema positiva, altera vero habet unum extremum negativum. Ex ista autem improprietate non sequitur q̄ virtus quae potest super unam distantiam fit improprietabilis virtuti quae potest super aliam, ut patet per exemplum simile. Nulla est enim proportio distantiae inter lumen & tenebras ad distantiam caloris a frigiditate, cum tamen quaelibet sit finita, & eadem virtus solis potest super utrumque, quia aërem de tenebra deducit ad lumen, & de frigiditate ad calorem.

32 Ad quartum dicendum quod non oportet q̄ illud quod producit totam rem agat se toto, sed sufficit q̄ illud per quod agit contineat virtualiter omne illud quod producit. Concedendo etiam maiorem. Potest dici ad minus rem q̄ Deus potest facere creaturam quae se tota agat, puta intelligentiam aliquam quae non haberet materiam partem sui, sed secundum se totam esset actus & ageret, nec propter hoc esset actus primus, quoniam non esset actus per mixtus potentiae quae est materia.

33 Ad quintum dicendum quod actio quae est sine motu, est idem cum termino productio, nisi q̄ includit respectum ad producens. Et ideo non est necesse quod requiratur subiectum praeter productum, nisi natura producti hoc habeat. Propter quod cum agere sine motu possit communis creaturae, non oportet quod omnis actio eius supponat subiectum quantum est ex natura actionis ex qua sola procedit argumentum.

34 Ad sextum dicendum est q̄ si agens instrumentale vocetur omne illud quod supponit aliquid aliud agens, sic omnis creatura in actu suo quantumque naturali est agens instrumentale, quia supponit primam causam cui innititur in esse, & per consequens in agere. Et tale instrumentum non oportet q̄ agat ut motum vel per motum, quia neq̄ angelus mouetur quoquam motu ad hoc ut agat, neq̄ caelum necesse esset moveri, ut quidam dicunt ad hoc ut ageret. Rursum agens naturale non oportet q̄ disponat ad effectum ulterioris agentis. Alioquin omnem actionem naturalem sequeretur effectus qui esset a primo agente, quod non est verum. Si vero agens instrumentale vocaretur solum illud quod de se non exiret in actum, nisi speciali * motione facta circa ipsum (sicut est in securi) sic verum est quod assumitur, & tale agens non posset creare huiusmodi actione. Non oportet autem quod omnis creatura sit instrumentum dei hoc modo, quia nec est etiam in actionibus naturalibus, ut dictum est.

35 Ad rationes per quas probatur idem per inductionem in creaturis diversis. Respondendum est. Et primo ad illam per quam probatur est quod angelus non possit creare. Dicendum est quod nec maior probatur sufficienter, nec minor, maior non, quia aliquis actus praerogatur termino actionis, qui nec est productio termini, nec principium formale productivum, sed est directivus vel inclinativus siue explicativus principii productivi respectu productionis & termini producti. Et istud est in omni agente per cognitionem seu per artem, quia intelligere & vel le quae necessario praerogatur termino productio non sunt productiones, nec principia formalia productiva, sed unum eorum (scilicet intelligere) est directivum, & aliud (scilicet velle est inclinativum seu applicativum principii actioni ad agendum, ut patet in actione quae fit per artem humanam, quia intelligere & velle solum applicat membra corporis in quibus est virtus seu potentia faciendi opera artis, & id est in operibus naturalibus quae praerogunt cognitionem tam in homine quam in brutis. Homo enim

generat hominem, & equus equum praecognoscendo & appetendo, sed cogitare & appetere non sunt generare, nec principia formalia quibus fit generatio, sed solum applicantia activa passiva. Et idem esset de igne, si generaret ignem praecognoscens & volens.

36 Ex quibus patet quod non omnis actus qui necessario praerogatur termino actionis est productio vel formale productivum termini. Sed est quandoque actus directivus vel inclinativus principii actioni respectu actionis, & tali actui solum per se convenit quod sit directivus & inclinativus, quod autem sit substantialis vel accidentalis hoc accidit & variari potest. Et sic patet quod maior propositio non est probata.

37 Item nec minor sufficienter probatur. Habet enim duas partes. Una est quod angelus nihil producit nisi intelligendo & volendo, & haec conceditur. Alia est q̄ intelligere & velle angeli necessario sunt accidentia, & hoc non bene probatur, imò ad eius probationem assumitur unum manifeste falsum, videlicet quod non repugnat intellectui angelico distincte intelligere quaecumque intelligit, etiam si intelligibilia essent infinita alterius rationis, & ita separata quod nullum eorum esset principium cognoscendi alterum. Hoc enim est impossibile, quia aut esset per unam intellectionem, aut per plures. Non per unam, quia illa esset infinita, ut ipsi dicunt. Nec per plures, quia illae necessario essent infinitae numero, cum nullum eorum esset ratio intelligendi alterum, & sic essent totae intellectiones quot essent intelligibilia. Hoc autem non posset esse. Primo, quia intelligendo unam post alterum distincta intellectione nunquam poterit deueniri ad infinitum actum. Secundo, quia si esset deuentum aliqua illarum intellectionum esset infinita, quia cum intellectiones sint alterius & alterius rationis, & per consequens alterius perfectionis, si esset in eis processus in infinitum esset deuentum ad aliquam intellectionem infinitam, quia semper procedendo augetur perfectio, & sic impossibile est q̄ angelus possit intelligere simul vel successiue per unam intellectum onem vel plures, intelligibilia infinita alterius rationis quin semper sequatur intellectionem aliquam esse infinitam, quod est impossibile, unde sicut infinitas specifica repugnat enti, ut probatum fuit primo libro, sic repugnat cognoscibilitati.

38 Si autem isti dicerent quod non repugnat intellectui angelico intelligere omnia intelligibilia diversarum rationum quae sunt & esse possunt cum talia sunt finita, concedendum est eis, sed non esset concedendum quin hoc posset fieri per unam intellectionem. Nam intellectus beatus humanus vel angelicus videns Deum videt in ipso omnes res creatas & creabiles quantum ad suas quidditates specificas, ut probabitur libro 4. Et tamen cognitio beati intellectus angelici vel humani est finita, unde ex sola finitate non potest sufficienter argui q̄ angelus non possit intelligere omnia intelligibilia naturalia unice intellectione quae sit substantia.

39 Ad aliam rationem per quam probatur quod nulla forma materialis potest creari ab aliqua creatura. Respondendum est per interemptionem minoris. Omnis enim forma a quocumque producta prius ordine naturae, est aliquid in se q̄ vnita materiae, quoniam simul sunt secundum tempus, quia unio vel compositio supponit omnia vnibilia seu componibilia, sed non conuerso, nec propter hoc potest forma materialis per se existere sine materia vel subiecto, quia multa quorum unum est prius altero ordine naturae sunt inseparabilia duratione, ut subiectum & sua passio, & omnia accidentia quae dicuntur inseparabilia.

QUESTIO QUINTA. Vtrum Deus agat immediate in omni actione creature.

Tho. 1. q. 103. ar. 6. & q. 105. ar. 5. Dur. inf. d. 37. q. 1.

Circa tertium principale quaeruntur duo. Primum est vtrum Deus agat immediate in omni actione creature. Secundum est vtrum Deo conueniat agere propter finem. Ad primum sic proceditur. Et arguitur q̄ Deus agat immediate in omni actione creature, quia sicut se habet R. a vnitas

Sup. q. 1. m. 11.

* aliis in nouatione

m. 11.

d. 41. q. 2. & d. 44. q. 2.

d. 40. q. 2.

m. 20.

vnitas ad constituendum numeros in ratione cause materialis, sic se habet Deus ad creaturas in ratione cause agentis. Sed vnitas immediatè sic se habet ad numeros quos sui additione cum aliis numeris constituit omnem numerum præter binarium què ipsa per seipsam vel in se replicata constituit, addita enim binario constituit ternarium & addita ternario constituit quaternarium, & sic de omnibus, ergo similiter Deus cum aliis agentibus immediatè producit omnem effectum præter primū quem producit per seipsam solum.

2. Item sicut se habet esse ad esse, sic agere ad agere, sed creatura omnino non esset nisi Deus immediatè ei adesset, ergo creatura aliquid non ageret nisi Deus immediatè coageret.

3. IN CONTRARIUM est, quia si Deus immediatè ageret omnia actio creaturæ superflueret, hoc autè est inconueniens, ergo &c.

4. RESPONSIÓ. Hæc questio vnū supponit, & aliud querit. Supponit quòd tam Deo quæ creaturæ competit agere. Alioquin questio nõ haberet locum. Et de Deo quidè nulla est dubitatio cum demonstratum sit à Philo. totum vniuersum esse ab vno principio quod dicimus deum. De creatura autè quantum aliqui pauci quandoque senserint quod omnino nihil agat, puta quòd ignis non calefacit, sed Deus creat calorem, & sic de omnibus, tamen quia hæc opinio tollit à rebus proprias operationes tollit etiã iudiciū sensus quo experimur res creatas inuicem agere, ideo nunc ab omnibus refutatur tanquã improbabilis.

5. Supposito ergo quod deus & creatura agant, queritur vtrum deus agat in omni actione creaturæ immediatè, & dicunt aliqui quòd sic. Et hi bifurcantur. Quidam enim dicunt tales effectus fieri à deo in quantum habent esse, à creatura autè in quantum habent esse determinatū. Quod nituntur sic probare, nullius rei totum esse sumit principium ab aliqua creatura cũ ad esse rei faciat materia quæ à solo deo creatur. Ad distinctionem autem esse nihil facit materia, sed solum forma quæ creatura etiã impræsupposita materia inducit. Ex hoc sic, Deus creans materiam operatur immediatè ad esse rei, creatura autem dans formam ad esse distinctum. Esse autem est magis intimum rei quã ea per quæ terminatur, vnde remanet aliis remotis, vt dicitur prima propositione de causis, ergo in omni re Deus est tam intimus & immediatius operans quã aliqua creatura.

6. Hæc autem responsio nõ videtur esse ad propositū. Assumit etiã falsum. Quod non sit ad propositum patet, quia aliud est dicere quòd Deus producat immediatè aliquid quod est in creatura. materia quæ est altera pars substantiæ compositæ quod vtrique verū est, nec hoc querit questio. Aliud est dicere quod Deus immediatè producat omne illud quod producit creatura. Cum enim actio creaturæ attingat formam vt terminum suæ actionis & non materiam (vt ipsimet dicunt) querimus vtrum ipsam formam rei naturalis ad quã immediatè attingit actio creaturæ attingat etiã necessariò actio Dei immediatè, ipsi autè pertractant primum & nõ secundum, vt patet ex medio quod adducunt, & ideo nõ est ad propositū. Assumit etiã falsum, quod enim dicunt quod esse intimius est rei quæ ipsum determinat, si intelligitur quòd esse in potentia sit intimius rei quæ esse in actu per quod determinatur, falsum est. Sicut enim per formam quælibet res est verius id quod est quàm per materiam (vt dicitur. 1. Phyl.) sic esse actu est verius & intimius esse rei quæ esse in potentia. Si autem intelligatur quod esse actuale in sua communitate sumptum intimius est rei quàm ea per quæ determinatur ad hoc esse vel illud quod est esse viuens vel intellectuale, tunc variatur propositum, vt de se patet. Quod etiã nõ videtur verum, quia quæ penitus sunt idem, vnū non est intimius rei, sed esse & determinatum esse in vna & eadem re, sicut in planta sunt idè re, viuere enim in viuentibus est esse, ergo vnū nõ est rei intimius quæ alteri loquendo realiter, secundum rationem tamen esse in communi intimius est rei quæ perfectiones determinantes ipsam. Et secundum intellectū nostrū prius aduenit & posterius recedit. Separatur enim secundū rationem ab aliis, quia cõmunius vt in præallegata propositione dicitur. Sed ex hoc nõ potest haberi quod Deus immediatius operetur in omni re quã

1. d. 2. q. 2.
secunde par
tis.

aliqua creatura, imò nec quod operatur immediatè, quia vniuersalia non fiunt nisi fractione singulari, & ideo res nõ sunt ab aliquo in quantum habent esse, nisi quia sunt ab eodem in quantum habent determinatū esse, cuius oppositum pro conclusione ponit hæc opinio.

7. Alii tenent eandem conclusionem, sed alio modo quo ad aliud. Dicunt enim quòd duo sunt genera effectuum: quod enim sunt solum à solo Deo creatura nihil cooperante, vt angelus vel cælum, & tales effectus sunt à Deo immediatè & totaliter, id est, secundū omnem modum, & de illis nõ procedit questio. Alii sunt effectus causarum secundarum & nõ solius dei, & de istis est questio. De quibus dicitur quod sunt à deo toti immediatè, nõ tamen totaliter hoc est, non secundum omnem modum, quod declarant, quia vt dicunt deus agit vniiformiter in omnibus rebus quātum est de se, ita quod tota diuersitas in effectibus est ex diuersitate recipientium influentiã diuinam propter diuersitatem suarū naturarum. Et ideo effectus ex ea parte quæ sunt ex causis secundis habent distinctionem, & nõ ex parte dei. Sic igitur res in quantum sunt à Deo sunt, quia in hoc nõ distinguuntur, in quantum autè habent esse distinctum sunt à causis secundis per quas distinguuntur: vbi gratia, in re viuente idem est penitus viuere & esse, & ideo totū est immediatè à Deo, & totū immediatè à secundo agente, sed nõ eodè modo, quia ex parte ipsius esse nõ est distinctio in rebus, sed per viuere distinguitur vna res ab alia, propter quod deus dat esse & viuere, sed solū sub ratione ipsius esse in quo nihil distinguitur. Creatura vero dat totū illud sub ratione quæ est viuere ex parte cuius est in rebus distinctio.

8. Pro hac autè opinione esse videtur dictum Arist. 2. Phyl. cap. de causis, vbi dicit quòd effectus particularis reducit in causam particularem, & vniuersalis in vniuersalem, sed esse est vniuersalissimus effectus, ergo reduci debet in causam vniuersalem quæ est deus, viuere autè cum sit effectus particularis debet reduci in causam secundam particularem, vt rationes effectuum correspondant rationibus causarum.

9. Hæc autè opinio deficit in se & in sua ratione. Quod enim dicit quod deus vniiformiter agit in omnibus, nec est diuersitas in rebus nisi ex causis secundis, falsum est, quia secundum hoc impossibile esset quòd plura & distincta fierent à deo sine causis secundis, & ita deus nõ posset diuersa creare, quod est falsum. Et contradicit primo dicto eorum, scilicet quod effectus qui sunt à solo Deo sunt toti ab eo & totaliter, hoc est secundum omnem modum in quantum habent esse, & in quantum habent esse distinctum.

10. Item agere semper vniiformiter, & nullo modo difformiter est conditio agentis naturalis & nõ voluntarij, dicere ergo quod deus quantum est ex parte eius semper agit vniiformiter, & nullo modo difformiter est idem, ac si diceretur deus agit ex necessitate naturæ & non ex libera voluntate, quod est falsum. Ratio etiã per quã probant suū propositum non valet. Quod enim assumunt quod effectus particularis reducit in causam particularem, & vniuersalis in vniuersalem est intelligendum de particulari & vniuersali per prædicationem consimiliter in causa & effectū, vt patet per exempla quæ ponit ibidem Philo. vt sit tuæ quidã statua faciens, hic autè huius ita quod sicut nõ est aliud re statua & hæc statua, sed ratione tantū, sic non reducit in causas diuersas re, sed tantum ratione quæ sunt ita iusticia & hæc iusticia. Et similiter in proposito cum esse & viuere in eodè differant solum ratione reduci debent solū in causas diferentes ratione, ita quòd solum est vna causa re quæ dat esse & viuere immediatè, sed sub diuersis rationibus, esse quidè in quantum ipsa est ens actu, & aliud solum in potentia, viuere verò in quantum est viuens actu, & aliud viuens in potentia. Semper enim quod est tale in potentia fit ab eo quod est actu tale, & ita nõ oportet esse & viuere in eodè secundum rationes eorum diferentes reducatur immediatè in causas realiter diuersas, puta viuere in causam secundam, esse autem in causam primam quæ est deus.

11. Ideo dicendum est aliter quòd ea quæ fiunt à Deo mediantibus causis secundis nõ fiunt ab eo immediatè sicut ipsæmet rationes terminorū videtur sonare. Quod apparet primo sic, si deus ageret immediatè ad productionem esse

Capitulum 1.

q. 2. cõsol. 11.

esse

effectuum causae secundae (vt cum ignis generat ignem) aut ageret eadem actione qua creatura, aut alia. Non eadem propter duo. Primo, quia illa potest habere creatura siue speciali influxu dei (supposita conseruatione suae naturae & suae virtutis actiuae) quia actio quae non excedit virtutem speciei agentis sufficienter elicitur a sola virtute speciei, frustra ergo poneretur principia aliud immediatum eliciens talem actionem.

12 Secundo, quia impossibile est eandem actionem numero esse a duobus vel pluribus agentibus ita quod a quo libet sit immediate & perfecte, nisi in illis sit eadem virtus numero. Sed in Deo & creatura non potest esse eadem virtus numero, ergo impossibile est quod eadem actio numero sit ab utroque immediate & perfecte. Actio autem creaturae, immediate est a creatura & perfecte, cum non excedat virtutem suae speciei, ergo eadem actio non est immediate a Deo. Minor de se patet. Sed maior probatur, contingit enim quod eadem actio numero sit a duobus & a quolibet perfecte, sed ab vno immediate, ab alio vero mediate, quia eandem actionem qua facit causa propinqua immediate facit causa vniuersalis & remota perfecte in quantum dat virtutem causae proximae, & datam conseruat, & hoc est mediate solum. Alio modo contingit eandem actionem numero esse duorum immediate, sed a neutro perfecte, vt cum duo trahunt nauem, vel duo candelae causant vnum lumen, quia a neutro est perfecte tractus nauis, & a neutra candela est per se & perfecte illuminatio aeris, in talibus enim duo agentia imperfecta suppleunt vicem vnius agentis perfecti. Si autem actio sit immediate & perfecte a quolibet, non apparet modus possibilis, nisi in utroque eorum sit idem principium vel eadem virtus numero, propter hoc enim dicimus quod in diuinis pater & filius vna numero spiratione spirant spiritum sanctum & quilibet perfecte, quia in eis est vis spirationis vna numero. vera est ergo propositio maior, scilicet quod eadem actio non potest esse a duobus vel pluribus ita quod a quolibet sit perfecte & immediate, nisi in eis sit eadem virtus secundum numerum. Minor autem de se manifesta est, sequitur ergo conclusio, scilicet quod Deus ad effectum causae secundae non agit immediate eadem actione cum creatura.

13 Item nec alia, quia aut vna illarum actionum prius attingeret productum quam alia, aut non, sed vtraque simul. Non vna prius quam alia, puta actio dei prius quam actio creaturae, quia si Deus sua actione prius rem totam produceret, tunc creatura per suam actionem sequentem nihil faceret. Et conuerso si actio creaturae praecederet actionem dei. Nec potest dici quod Deus producat partem & creatura partem, quia hoc quaerimus, vtrum illud idem quod producit creatura immediate producat, etiam immediate deus. Prius enim fuit concessum quod in qualibet creatura materiali est aliquid quod est a Deo immediate, scilicet materia.

14 Item nec vtraque actio simul attingit productum, quia si hoc esset, altera superflueret, cum vna sufficiat ad totum producendum. Et praeterea actiones videntur esse idem realiter cum suis terminis, vnde & ab illis sumunt denominationem, impossibile est ergo ad acquirendum eandem formam numero esse diuersas actiones. Patet igitur quod ea quae producuntur per actionem creaturae non producuntur a Deo immediate. Posset tamen Deus ea immediate producere si vellet, sed tunc creatura nihil ibi ageret.

15 Secundo patet idem sic, ordo agentium correspondet ordini finium, sed vnius rei non possunt esse duo fines immediati & perfecti, ergo nec duo agentia, nisi forte supplerent vicem vnius agentis modo quo dictum est de trahentibus nauem, quia consimiliter possent esse duo immediati fines.

16 Ad primum argumentum dictum est per interemptionem minoris. Non enim vnitas sui additione cum aliis numeris causat numeros, imo ipsa sola sui replicatione causat omnem numerum materialiter. Sex enim non sunt quinque & vnum, sed semel sex vel sex vnitates, numerus enim non habet aliam materiam quam vnitatem. Est enim numerus ex vnitatibus multitudo collecta. Et eodem modo deus omnia immediate produceret si virtutem producendi aliis non communicasset.

17 Ad secundum dicendum quod non est simile de esse & de agere, quia esse causae secundae puta intelligentiae vel corporis celestis est immediatus effectus causae primae quae

est causa eius immediata non in fieri solum, sed conseruando in esse. Et ideo causa secunda non esset nisi ei causa prima immediate coexistere. Sed agere causae secundae non est immediatus effectus causae primae. Et ideo non oportet quod Deus ad talem actionem immediate coagat, sed solum mediate conseruando naturam & virtutem causae secundae.

QUESTIO SEXTA.

Vtrum Deo competat agere propter finem.

Thom. 1. q. 44. ar. 4.

AD secundum sic proceditur. Et arguitur quod Deo non competat agere propter finem, quia omne agens propter finem videtur mouens motum. Finis enim mouet agentem, & ideo appetibile mouet appetentem, vt dicitur. 12. Metaphys. & 3. de Anima, sed Deus agit immobilis existens, ergo &c.

2 Item si Deus ageret propter finem aut propter finem qui est ipse, aut propter finem alium a se, non propter finem qui est ipse, quia habito fine cessat actio propter finem, Deus autem semper seipsum habet vt sic loquamur, nunquam ergo propter se agit, nec propter finem alium a se, quia finis melior est iis quae sunt ad finem, deo autem nihil potest esse melius, ergo &c.

3 IN CONTRARIUM est quod dicitur. 5. Met. quod omnis intellectus operatur causa alicuius. Sed Deus agit per intellectum, vt apparet ex primo libro dist. 35. ergo operatur alicuius causa, sed haec est ratio finis (scilicet cuius gratia fit aliquid) ergo &c.

4 RESPONSIO. Dicit quidam quod Deus agit propter finem qui est sua bonitas. Quod declarat sic, duplex est finis. Finis operis & finis operantis. Et differunt, quia finis operis est quandoque in alio quam in operante sicut finis edificationis est domus, & vniuersaliter finis operationis est res operata vbiunque operatio tranfit in materiam exterioriorem. Finis autem operantis est illud quod principaliter intendit operans, & est semper in operante, sicut finis domificatoris non est domus, sed vtilitas qua domificator intendit ex ea. Et horum duorum finium primus reducit ad secundum. Finis enim operis quae est res operata (vt domus) ordinatur ad finem operantis qui est habitare in domo vel aliquid tale.

5 Ex hoc sic arguitur, vbiunque est finis operis, ibi est dare finem operantis, sed in omni actione diuina transeunte in materia exteriori est aliquid finis operis (scilicet res operata vel producta) ergo oportet quod sit ibi aliquid alius finis operantis qui fit in ipso operante. Hoc autem non est in Deo nisi sua bonitas propter quam agit quicquid agit: non enim agit vt ipsa acquiratur, sed vt communitur, quia Deus non agit ex desiderio finis non habiti, sed ex amore finis habiti quem vult communicari & plurificari quantum est possibile.

6 Hic autem videtur esse duplex defectus. Primus de distinctione quae ponitur, scilicet quod alius est finis operis & alius operantis. hoc enim non videtur, quia finis operantis dupliciter intelligi potest, vno modo qui est ipse operantis vt quaedam res est pura Sortes vel Plato: & hoc modo impossibile est in quacunque actione dare finem operantis, quia nec res operata, nec aliqua vtilitas inde proueniens est illud ad quod sicut ad finem ordinatur Sortes vel Plato. Sed magis conuerso res operata & vtilitas inde proueniens ordinatur ad finem operantis sicut ad finem, vt postea magis patebit. Alio modo dicitur finis operantis qui est ipse in quantum est operans. Et hoc modo non potest esse alius finis operis & operantis, quia operans non est operans nisi operatione, nec operatio est nisi alicuius operantis, ergo quod est finis operantis in quantum est operans est & finis operis vel operationis ratione cuius dicitur operans, & quod est finis operis est & finis operantis, & nunquam alius huius & alius illius, sed vnus & idem, & si sint plures, vterque est finis operis & operantis ordine quodam, quia vnus est principalis, alius autem non, sed est finis sub fine vt patet in exemplo adducto de domo & habitatione.

7 Quod autem dictum est, intelligendum est de fine per se. Nam secundum accidens aliquid potest esse finis operantis, hoc est intentus ab operante qui nullo modo est finis operis per se, sicut astutus & calumniosus edificat domum

* alius solus

* alius operata